

РЕСЕЙ ЖӘНЕ САНКЦИЯЛАР: МӘСКЕУ БАЛАМА ЖОЛДАРДЫ ҚАЛАЙ ІЗДЕЙДІ

Ресей экономикасы Америка Құрама Штаттары (АҚШ), Еуропалық Одақ (ЕО) және басқа елдер салған қатаң санкциялардың салдарынан айтарлықтай қысымға ұшырауда. Санкциялардың негізгі мақсаты – Ресейдің Украинаға қарсы соғысты жалғастыру мүмкіндігін шектеу. Санкциялар Ресейдің барлық негізгі өнеркәсібіне, соның ішінде минералды отынға да бағытталған. Халықаралық сауда орталығының деректеріне негізделген есептеулер (2023) минералды отын экспорты соңғы бес жылдағы елдің жалпы экспортының шамамен 50 пайызын құрайтынын көрсетеді. Алайда Мәскеу барлық экономикалық шығындарына қарамастан, Украина саясатын жалғастырып, әлемдік нарықтарды ұстаудың балама жолдарын іздеуде.

2022 жылы Ресейде бюджет тапшылығы 3,3 триллион рубль (47,45 миллиард доллар) немесе оның жалпы ішкі өнімінің (ЖІӨ) 2,3 пайызын құрады. Ресейдің мақсаты ЖІӨ-нің шамамен 1 пайыз мемлекеттік бюджет профицитіне қол жеткізу болды. Дегенмен, Ресей өзінің резервтерін пайдаланумен қатар, тапшылықты қаржыландыру үшін ішкі нарықтан қарыз алады (Reuters, 2023). 2023 жылдың қаңтарында Ресей бюджетінің тапшылығы рекордтық деңгейге жетіп, 1,8 триллион рубльді (24,4 миллиард доллар) құрады. Өткен жылмен салыстырғанда бюджет шығыстары 58 пайызға өссе, кірістер үштен бірінен астамға қысқарды. Есептерге сәйкес, Ресейдің жалпы ішкі өнімі 2022 жылы кем дегенде 2,2 пайыз төмендеме де, бірақ ел шенеуніктері бұл деректердің барлығы өз деңгейінде деп сендіреді. Ресей негізгі салалар мен әлеуметтік бағдарламаларды қолдау үшін субсидиялар арқылы тұрақтылықты сақтау үшін мемлекеттік кәсіпорындарға сүйенеді (Smith, 2023).

Ресей Орталық Банкінің (2023) мәліметтері бойынша ресейлік мұнай бағасына қатысты жағдай қолайсыз болды, өйткені 2022 жылдың 4-тоқсанында Urals мұнайының бағасы өткен бір жылмен салыстырғанда 20 пайызға төмендеп, орташа есеппен барреліне 63 долларды құраса, Urals-дың Brent-ке жеңілдіктері 29 пайызға дейін өсті. Дәл осы кезеңде газ бен көмірдің әлемдік бағасының өсуі баяулап, көптеген металдардың бағасы төмендеп, ресейлік мұнайға эмбарго мен ЕО-ның шекті бағасы экспорт көлемін шектеді. Алайда 2022 жылы ағымдағы операциялар шотының профициті 2021 жылмен салыстырғанда 122 миллиард долларға артып, 227 миллиард доллар рекордтық деңгейге жетті. Тауарлар мен қызметтер экспортының құны 78 миллиард долларға (немесе жыл сайын 14 пайызға) өсті. Импорттың 9 пайызға төмендеуі ағымдағы операциялар шотының профицитіне ықпал етті. 2023 жылдың 1 қаңтарындағы жағдай бойынша Ресейдің халықаралық резервтері 2022 жылдың қазан айының басындағы 541 миллиард доллардан 582 миллиард долларға дейін өсті.

Ресейге қарсы санкциялар сезімтал өнімдер мен технологиялық өнімдерді экспорттауға тыйым салуды қамтиды. Бірақ Ресейдің Қытай, Үндістан, Түркия және Еуразиялық экономикалық одақ (ЕЭА) мүшелері сияқты стратегиялық одақтастары мен серіктестері оған саудаға байланысты шектеулерді еңсеруге көмектесуде. Мысалы, Арменияның телефон импорты Ресейге экспортының ұлғаюымен айтарлықтай өсті. Бұл үрдіс қір

жуғыш машиналарға, компьютерлік чиптерге және басқа өнімдерге де қатысты. ЕО және G7 елдерінде орналасқан компаниялардың 9 пайыздан азы ресейлік еншілес компанияларының бірінен бас тартқанын атап өткен жөн (Суонсон, Ана, 2023).

Батыс елдері танкерлер мен тасымалдау қызметтеріне ресейлік мұнайды тасымалдауға тыйым салу үшін шектеулер енгізгендіктен, егер мұнай барреліне 60 доллар немесе одан төмен бағаға сатылмаса, Мәскеу тасымалдау үшін 200-ден 300-ге дейінгі көлеңкелі флотты тарта бастады. Көлеңкелі флоттағы кемелердің көпшілігі Панама, Либерия және Маршалл аралдарында орналасқан оффшорлық компанияларға тиесілі. Бұған дейін көлеңкелі флотилиялар Иран мен Венесуэлага санкциялардан жалтаруға көмектескен. Керісінше, Ресейдің үлкен флоты бар, бірақ шикі мұнай экспортының 20 пайыздан азын теңіз арқылы тасымалдай алады (Нортхэм, 2023). Айта кету керек, Ресей тікелей немесе жанама сатып алу арқылы 100-ден астам танкерден тұратын флотты қалыптастырды. 2022 жылға қарай Ресейдің әрқайсысының өткізу қабілеті екі миллион баррелден асатын 29 супертанкерді, әрқайсысының өткізу қабілеті шамамен бір миллион баррель болатын Suezmax өлшемді 31 танкерді және әрқайсысының өткізу қабілеті шамамен 700 мың баррель болатын 49 Aframax танкерін сатып алатыны болжанған еді (Шеппард және т.б., 2022). Оның үстіне, Ресей одақтастар флотын тартуда. Кем дегенде төрт қытайлық супертанкер ресейлік Urals шикі мұнайын Қытайға жөнелтсе, бесінші танкер Үндістанға шикі мұнай жөнелтті. 2023 жылы Ресей Қытайдың 18 супертанкерін және 16 Aframax өлшемді кемелерін (Верма және Айжу, 2023) пайдалана отырып, жылына 15 миллион тонна немесе жалпы Urals экспортының шамамен 10 пайызын тасымалдай алады. Ираннан кем дегенде 16 кеме ресейлік шикі мұнайды тасымалдай бастады (Кук, Крис және Дэвид Шеппард, 2023).

Жоғарыда айтылғандай, Ресей мұнай жеткізуді одақтастарының нарықтарына бұру үшін үш түрлі теңіздегі мұнай порттарына, кен құбыр желілеріне және үлкен танкерлер флотына қол жеткізуді пайдаланады. Деректер соғыс басталғаннан бері Ресейдің Үндістанға мұнай экспорты он алты есеге өскенін көрсетеді. Бұған қоса, сарапшылар ресейлік мұнайдың бағасын құлдырату ішінара бос әңгіме болуы мүмкін екенін айтады. Мысалы, ресейлік шикі мұнайды үнділік импорттаушылар Brent маркалы мұнаймен бірдей бағаны төледі. (Құрманбаев пен Рид, 2023). Үндістан порттарына ресейлік мұнайды жеткізу шарттары мен тетіктері еуропалық жеткізудің бұрынғы шарттарынан айтарлықтай ерекшеленеді. Ресейдің бұрынғы келісімшарттары ашық болғанымен, қазіргі жағдайда жаңа мұнай келісімшарттарын қарастыру мүмкін емес.

Сондай-ақ, Ресей мұнайын Үндістан порттарына тасымалдау құны да белгісіз. Жеткізушілер мен Ресей үкіметі келісім-шарттардағы төмен бағадан пайда көре алады (Вакуленко, 2023). Әлемнің үшінші ірі мұнай тұтынушысы болған Үндістанның дүниежүзілік мұнай тұтынушының 30 пайызын құрайтын да айта кеткен жөн. Ел билігінің айтуынша, егер шарттар тиімді болса, Үндістан мұнайды «қажет болған жерден» сатып алады (Bala, 2023).

Батыс елдері ықтимал экономикалық шығынға байланысты ресейлік атом өнеркәсібіне санкция салған жоқ. Мысалы, «Росатом» АҚШ-тағы 92 реакторға қажетті байытылған уранның шамамен 20 пайызын қамтамасыз етеді. Кейбір еуропалық елдер жеткізілімдерді айырбастау жоспарларын жариялады, бірақ коммуналдық қызметтер Еуропадағы 100 миллион адамға электр энергиясын өндіретін компанияға сенеді. 2022 жылы Ресейдің ядролық отын мен технологияны шетелге сатуы 20 пайыздан астамға өсті. Болгария, Чехия, Венгрия және Словакия өткен жылы Росатомға жанармай сатып алуды жалғастырды, ал Венгрия мемлекеттік тендерсіз Росатомға екі жаңа реактор берді. Ресей болса Венгрияға берген 10 миллиард еуро несиелемен шығынның 80 пайызын өтеп отыр. Ядролық ынтымақтастық экономикалық пайда әкеліп, техникалық ынтымақтастық және дипломатиялық байланыстарды нығайтады (SCMP, 2023). Ресей әлемдік нарықта маңызды тыңайтқыш экспорттаушы болып қала береді. Батыс коалициясы жаһандық азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін бұл өнімді санкциялардан алып тастады. 2022 жылдың алғашқы 10 айында Ресейдің тыңайтқыш экспорты 2021 жылдың сәйкес кезеңімен салыстырғанда 70 пайызға артып, бағаның өсуіне байланысты 16,7 миллиард долларға жетті, ал сыртқы сауда көлеміне қарай 10 пайызға төмендеді. Осы тұрғыда Ресей, Үндістан, Түркия және Вьетнам сияқты елдерге экспортын арттырады (Теразоно, 2023).

Нәтижесінде Ресей экономикасы санкциялар мен басқа да шектеулердің салдарынан айтарлықтай қысымға ұшырап отыр. Дегенмен, ел әлемдік энергетикалық нарықтан тыс қалмай, минералды отын бағасының өсуінен пайда көрді. Ресейге қарсы энергетикалық санкциялар сезімтал позицияда, бірақ Ресей балама нарықтар іздеп, мұнай тасымалы үшін әртүрлі көлік құралдарын пайдаланады. Ресей өз өнімін Үндістан, Қытай және Түркия сияқты ірі нарықтарға бағыттайды. Ресейде санкцияларды айналып өту үшін Мәскеудің мүдделеріне қызмет ететін сауда келісімдерінің, әсіресе ЕЭО кең желісі бар. Минералды отыннан басқа, Ресей азық-түлік өнімдерін жеткізумен қатар, тыңайтқыштардың айтарлықтай көлемін қамтамасыз ету арқылы әлемдік ауыл шаруашылығы нарығында негізгі рөл атқарады. Қазір Мәскеу дипломатиялық байланыстарын нығайтып, ядролық ынтымақтастық арқылы Азиямен интеграцияға күш салып жатыр. Бұл саясаттағы өзгерістер жаһандық сауда ағындарының қайта бағдарлануын, әлемдік экономикадағы белгісіздікті күшейтіп, оның ашықтығын төмендетті.

Дереккөз:

Бала, Сумати (2023). егер шарттар тиімді болса, Үндістан мұнайды «қажет болған жерден» сатып алады. Сілтеме: <https://www.cnbc.com/2023/02/07/india-will-buy-oil-supply-from-anywhere-as-long-as-there-are-benefits.html>. Қаралған уақыты: 15.02.2023.

Ресей банкі (2023). Ресей Федерациясының төлем балансы. Сілтеме: http://www.cbr.ru/Collection/Collection/File/43679/Balance_of_Payments_2022-4_13.pdf. Қаралған уақыты: 20.02.2023.

Кук, Крис және Дэвид Шеппард (2023). Иранның «елес флоты» ресейлік мұнайға ауысты. Сілтеме: <https://www.ft.com/content/955389bf-d01b-4acb-bd15-b764425a8a18>. Қаралған уақыты: 20.02.2023.

Халықаралық сауда орталығы (2023). Ресей Федерациясы экспорттайтын өнімдердің тізімі. Сілтеме: https://www.trademap.org/Product_SelCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c643%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1%7c1. Қаралған уақыты: 20.02.2023.

Құрманбаев, Анатолий және Стэнли Рид (2023). Ресей мұнайдан түсетін кірісті қатайтудан қалай аман қалды. Сілтеме: <https://www.nytimes.com/2023/02/07/business/russia-oil-embargo.html>. Қаралған уақыты: 20.02.2023.

Нортэм, Джеки (2023). Ресей мұнайды санкциялар аясында тасымалдау үшін көлеңкелі флот жинады. Сілтеме: <https://www.npr.org/2023/01/21/1149745629/russia-oil-shadow-fleet-sanctions>. Қаралған уақыты: 01.02.2023.

Reuters (2023). Ресей 2022 жылы бюджет тапшылығы ЖІӨ-нің 2,3 пайызын құрады деп мәлімдеді. Сілтеме: <https://www.reuters.com/article/russia-budget-deficit-idUKKBN2TP0T6>. Қаралған уақыты: 10.02.2023.

SCMP (2023). Ресейдің атом энергетикасы саудасына бақылауы Украинаға басып кіргеннен кейін күшейе түсуде. Сілтеме: <https://www.scmp.com/news/world/russia-central-asia/article/3210344/russias-grip-nuclear-power-trade-only-getting-stronger-invasion-ukraine>. Қаралған уақыты: 21.02.2023.

Шеппард, Дэвид, Кук, Крис және Полина Иванова (2022). Ресей мұнай санкцияларын жоюға көмектесу үшін танкерлердің «көлеңкелі флотын» жинайды. Сілтеме: <https://www.ft.com/content/cdef936b-852e-43d8-ae55-33bcbbb82eb6>. Қаралған уақыты: 18.02.2023.

Смит, Эллиот (2023). Ресейдің бюджет тапшылығы өсті. Бірақ экономистер Мәскеу жақын арада соғыс кеудесін суытпайды дейді. Сілтеме: <https://www.cnbc.com/2023/02/15/ukraine-economists-say-moscow-and-putin-wont-drain-war-chest-any-time-soon.html>. Қаралған уақыты: 20.02.2023.

Суонсон, Ана (2023). Ресей достарының көмегімен Батыстың жазалауынан бас тартты. Сілтеме: <https://www.nytimes.com/2023/01/31/business/economy/russia-sanctions-trade-china-turkey.html>. Қаралған уақыты: 05.02.2023.

Теразоно, Эмико (2023). Ресейлік тыңайтқыш экспортының кірісі 2022 жылы бағаның өсуіне байланысты 70 пайызға өсті. Сілтеме: <https://www.ft.com/content/c10bcd9-d01d-4a01-a4a1-38736e263a1e>. Қаралған уақыты: 20.02.2023.

Вакуленко, Сергей (2023). Бағаның шекті немесе көрінбейтін қақпағы? Ресейлік мұнай қанша тұрады. Сілтеме: <https://re-russia.net/expertise/049/>. Қаралған уақыты: 19.02.2023.

Верма, Нидхи және Чен Айджун (2023). Эксклюзив: Ресей мұнайы Азияға кеме жетіспеушілігі жағдайында Қытай супертанкерлерімен жөнелтілді. Сілтеме: <https://www.reuters.com/business/energy/russian-oil-shipped-asia-chinese-supertankers-amid-ship-shortage-2023-01-13/>. Қаралған уақыты: 17.02.2023.